

KAKO NAS JE OSVETLIO HERAKLIT MRAČNI

Dušan Stojković
Beograd, siječanj 2016.

(Nikica Simić, *Heraklit mračni u hrvatskom školstvu*, Hrvatsko književno društvo, Rijeka – Zadar, 2015)

Heraklit mračni u hrvatskom školstvu delo je koje pokušava da umakne žanrovskom određenju. Iako, na prvi pogled, izgleda kako je pred nama studija u kojoj se o problemima u kojima se nalazi, i pokušajima da se iz njih isplete, hrvatsko školstvo, ona nipošto nije samo to. Ima i književne ambicije i uspeva da ih zadovolji.

Njen naslov nije slučajno izabran. Čuveni antički filosof prizvan je kao onaj čiji se, u fragmentima sačuvani, filozofski stavovi uzimaju kao polazište, ali i kao veoma svetao fenjer koji osvetljava mrak koji pokušava da rastera. To što je on još u antičko doba nazvan *mračnim*, a urađeno je to zbog složenosti, hermetičnosti njegovog misaonog sistema, dobilo je u knjizi Nikice Simića očito i jednu metaforičku dimenziju. Mračnost koja mu se pripisuje mračnost je zapravo situacije u hrvatskom školstvu koje se tim mrakom zaogrće e da ne bi dopustilo novim i svežim idejama da mrak u kojem jeste progna i vrati u tamu koja mu je jedina odistinska kolevka.

Heraklitovi fragmenti najčešća su mota pojedinih poglavlja Simićeve knjige. Povlašćeno mesto među njima ima, opetovani nekoliko puta: „Nikad ne stajemo u istu rijeku. U proticanju vremena, izgubljena prilika izgubljena je zauvijek.“ Prva rečenica dragoceno je upustvo nastavnicima; druga učenicima. Ono što je davno Heraklit pribeležio, Nikica Simić godinama pokušava da ostvari. Želi nastavnike koji ne bi uporno ponavljali iste greške. Programske ciljeve koji se ne bi zasnivali na golim frazama sastavljenim od pogrešno protumačenih (pročitanih) reči i odbačenih, i takvih, i pre nego što je iko, stvarno, pokušao u praksi da ih primeni. Učenike koji bi odista naučili ono što treba da nauče i što će im omogućiti da se u životu, živeći ga punim plućima, ostvare kao potpuno srećni ljudi kojima osmeh ne silazi s lica još dok u školskim klupama borave. Ne silazi jer znaju zašto nešto uče, znaju kako željeno da nauče, znaju da to što uče mogu, kada nauče, da primene u punoj meri i na pravi način. Nikica Simić je ono za šta se zalaže, uz silne prepreke, uspeo da primeni u svojoj školi, u svojim

školama (i osnovnoj i srednjoj), ali bi on želeo da se isto zbude i u hrvatskim školama uopšte, sasvim ubeđen kako je ono što je on radio, i dalje radi, upravo ono što bi trebalo i drugi da čine. Ako neko drugačije misli, trebalo bi, po njemu, pravim argumentima da pokuša da ga ubedi kako je u pravu tako da misli.

Iako je godinama razmišljao o tome kojim putem ide, odnosno tapka, hrvatsko školstvo i učestvovao u pokušajima da se ono na pravi način reformiše, inicijalna kapisla za pisanje knjige autoru je bilo objavljivanje u prevodu na hrvatski *Lekcija iz Finske* Pasija Salberga. Pošto je finsko školstvo nesumnjivo najbolje u Evropi, Simiću se ukazala prilika da ono u koje je uključen i sam sa njim sameri i pokuša da uvidi kako bi se hrvatsko finskom moglo približiti. Ako imamo na raspolaganju jedan uspešan model, ne možemo iz njega parcijalno uzimati samo ponešto, zaobilazeći pritom ono što je suštinsko u njemu. Ne možemo problemu prilaziti s repa. Glava najpre mora da strada.

Ja sam bio deo srpskog školstva više od trideset godina i mogu s pravom reći kako ono što je problem hrvatskog školstva jeste u istoj meri, ako ne i više, i problem koji srpsko školstvo muči. Reformski rez mora biti oštar i izveden bez ikakve milosti i nepotrebnih, tobožnjih „inovacija“ koje su, zapravo, samo privid reformskog, obična Potemkinova sela koja skrivaju kako nikakve istinske reforme nema.

Nikica Simić pristupa poslu čistih ruku. To znači kako, najpre, nikakvih terminoloških zamršaja ne sme biti u njegovu tekstu. Da bi se oni, sasvim uobičajeni u nas, izbegli on (re)definiše pojmove kojima se služi. Podseća me na čuvenog književnog teoretičara Svetozara Petrovića koji je, više od drugih, želeo (i činio to) da pre nego što se u bilo koju raspravu upusti sasvim precizno odredi kako shvata i šta za njega znače termini kojima će pribeći. Simić neke reči i definicije rabi drugačije od uobičajenog, ali to je njegovo pravo pod uslovom da tačno objasni kako one izgledaju u njegovoj „varijanti“. Pritom se Simić i veoma obilno fusnotama služi. Njegov *Heraklit mračni...* podseća na književnoistorijske studije Radomira Konstantinovića u kojima su fusnote postale sasvim ravnopravne osnovnom tekstu, a ponekad čak i bile „ravnopravnije“ od njega. U fusnotama, i ne samo u njima, Nikica Simić poseže za primerima iz antičkih vremena, istorije i antičke grčke i rimske, ne retko i za tekstovima iz starog Egipta i *Epa o Gilgamešu*, u nameri da pokaže kako ničega novog pod kapom nebeskom nema i da su i naši preci bili u prilici da se sa problemima sličnim našim i sami susreću. Ako su ih rešavali na, moguće je, pogrešan način, oni su barem

znali šta žele: kakva je uloga škole u njihovom društvu, za šta se učenici obrazuju i kojim se sredstvima, uključujući i batine, ponekad i sasvim obilno, to postiže. Mi, za razliku od njih, izgleda ne znamo šta bismo hteli a onda se više od njih čudimo što postignuto nije ono što se nikako u ovako statičnoj školi postići nije ni moglo.

I predgovor *Heraklita mračnog...* ima moto. Ovaj put on je preuzet iz Plutarhovih *Uporednih biografija* i ukazuje kako je grčki biograf pristupio pisanju biografija zbog drugih, ali i kako mu je to pisanje pomoglo da upozna sebe i sredi svoj život. Isto čini, svojom knjigom i Nikica Simić. Meni su upravo ti autobiografski pasaži (o detinjstvu, odrastanju, školovanju, posebno studiranju, posetama Lici, Zadru tokom poslednjeg rata, talentovanim učenicima i njihovim sudbinama...) najdragoceniji pošto u dovoljnoj meri pokazuju kako je Nikica Simić nesumnjivi pisac. Kada piše o jednom svom bivšem učeniku, sada na korak do stečenog doktorata, beleži kako on „danas ima blentavog čokoladnog labradora“. Najzanimljiviji su oni u kojima on nudi tumačenja lokalizama (npr. košunel, pošada, frenja...), reči preuzetih u hrvatski uglavnom iz italijanskog jezika. Oni su prave kratke priče. Čitava knjiga postaje tako tekst koji se istovremeno na dva razboja tka. Jedan je, uslovno govoreći, naučni. Drugi, već manje uslovno, književni. I onda kada piše o problemima koji tište hrvatsko školstvo, Nikica Simić ih sagledava i iz književne vizure koja omogućava njegovoj knjizi da postane lako čitljivo štivo i onima koji su se odavno iskobeljali iz školskih klupa i koje problemi koji su za njih vezani i ne dodiruju mnogo. Priča o pokušaju da se hrvatsko školstvo osovi na zdrave noge jeste i priča koja bi se mogla primeniti i na mnoge druge segmente naših života. Nikada nije lako obreti se u poziciji Don Kihota koji s vetrenjačama boj bije. Pogotovu, kada je ishod te bitke unapred poznat i kad se Don Kihot u realnom životu nađe a ne ostane samo na stranicama knjige kao književni junak.

U knjizi se javlja popriličan broj literarnih reminiscencija. Neke ostaju prikrivene (na njih se usputno asocira), a neke su, bogme, i javne. Tako, na primer, pošto se odlučio da knjigu (ne smemo zaboraviti kako pisac njome sebi samome najpre, ali i drugima neminovno, podastire i priču o svom životu) napiše u prvom licu, pisac je, krležijanski, određuje i kao *Moj obračun s njima*. Tako svedoči kako mu je naum da ona zadobije (u tome, nikakve sumnje nema, i uspeva) i polemički naboj.

Ako je, a jeste, piscu ove knjige prigovoreno kako se koristio citiranjem knjiga „kojima je prošao rok“ i obilno se služio onim što Wikipedia nudi, nama se čini kako prvo nije tačno a, što se drugoga tiče, nije samo Wikipedia proizvođač nepouzdatih informacija. I neke, i mnoge, (kvazi)naučne knjige krcate su njima. Samom piscu *bekstvo* u fusnote (a prigovoreno mu je i zbog njih) bilo je „predah“ u pisanju. Mogućnost da se sa čitaocima ostvari bliži kontakt. Sasvim dozvoljen pošto svaki pisac bira formu u kojoj će predočiti ono što želi da kaže i odgovara za nju. Uostalom, jedan od najboljih romana postmoderne književnosti, i ne samo nje, *Bleda vatra* Vladimira Nabokova ima prostorno mnogo više onoga što se u fusnotama nudi od onoga što se u osnovnom tekstu romana nalazi, te osnovni njegov deo neosnovnim postaje i služi kao fusnota fusnote / a.¹

Prošlo je renesansno doba kojem su ideal bili *univerzalni ljudi*. Sveznalaštvo danas ne bi trebalo da bude u modi, jer je veoma često pokriće (zna se o svemu pomalo, ni o čemu dovoljno) za neznanost. Uostalom, odbacivao ga je i Heraklit tvrdeći kako ono „ne uči ljude pameti“.

Ako škola po definiciji jeste konzervativna ustanova, to ne znači da je konzervativizam koji joj je prirodan mora okovati i ne dozvoliti joj da se pomeri s mrtve tačke. Kao što je i Aristotel, posle vekova naučne strahovlade njegovog filozofskog sistema, bio odbačen, tako se i mišljenje kako je škola samo obrazovna ustanova, mora korigovati tezom po kojoj ona jednako jeste i vaspitna ustanova. Jedna od ključnih stavki čitave knjige je: „Odgajanje je misterij znatno veći od misterija obrazovanja.“ Stoga, tokom čitave knjige, lajtmotivski, sledi priča o tome kako je autor vaspitavao vlastitu decu i svoje učenike, druge najpre u državnim ustanovama a potom u privatnim školama koje je osnovao. Mora se u centar reformisane škole ugraditi i stav da škola postoji iznad svega zbog učenika koji je pohađaju i da je njena osnovna svrha da u ovima proizvede znatiželju i pobudi sumnju u postojeća znanja. Sve što doprinosi ostvarivanju ovih ciljeva je dobrodošlo. U razredu ne bi trebalo / smelo da bude više od petnaest učenika. Profesori bi morali da „snime“ svakog đaka i utvrde šta on može, i kojim tempom, da ostvari. Dodatna i dopunska nastava su obavezne. Da bi profesor nekoga vaspitavao on mora *nešto biti*; da bi nekome predavao mora *nešto znati*, citira Nikica Simić pedagoga Stjepka Težaka.

¹ Nikica Simić se opredeljuje za roman *Spilja ideja* Hosea Karlosa Somose.

Psiholozi su neophodni. Učenje mora biti tako koncipirano da učenici razumeju zašto uče i budu ocenjeni po kriterijumima koji su sasvim egzakti i vidljivi golim okom. Ocena ne sme ostati „sveta krava“ školstva. Ma koliko to paradoksalno na prvi pogled zazvučalo, škole bez *slobode* nema. Sloboda je ono što je pokreće. U slobodu se uliva sve ono što se u njoj zbiva. Ako je ona delimice kontrolisana, kontrolisana jeste da bi se uopšte ostvarila. Totalna demokratija totalna je anarhija. To je i Platon (već) znao. Kreativnosti ima samo ako je misao slobodna. Ono što bi moralo biti u samom srcu čitavog školskog sistema, ali i života ljudskog uopšte, nikakve sumnje nema, jeste ljubav.

Ključni motivacijski okidač, i ne samo u hrvatskom školstvu, trebalo bi da bude individualizacija školskog procesa. Mnogo više od onoga što *žele* i onoga što *moraju*, učenike bi trebalo staviti u poziciju da rade ono što *moгу*. Tada će rezultati, željeni stoga što su moguća a ne iznuđeni, biti najbolji i najtrajniji. Da bi se do tog modela stiglo (on se zacrtava u svim reformama i ne ostvaruje nikad jer da se to zbiva ne bi se falš reformama pribegavalo neprestano), učenici bi morali biti rasterećeni i morao bi postojati širok spektar izbornih programa.

Imamo i humorne iskorake. Na primer, kada se citira neimenovani prijatelj koji kazuje kako su političari toliko umislili o svojoj umešnosti da bi bili spremni, i kada lekari nisu, da se u bolnicu upute i, nekog drugog naravno, operišu od tumora na mozgu, zaboravljajući pritom da istu dijagnozu potraže kada su oni sami u pitanju.

Pri kraju knjige, pošto je utvrdio kako su političari licemeri koji žele i druge takvima da učine, Nikica Simić nas podseća kako su licemeri visoko „rangirani“ u paklu i u *Hiljadu i jednoj noći* i u Danteovu *Paklu*. Prezire ih i Heraklit.

Heraklit veli: „Čovjek je najbliži sam sebi kada dosegne ozbiljnost djeteta u igri.“ A Nikica Simić: „...`što su djeca` još uvijek ne znam, jer želim i dalje biti dijete...“ I jeste to. Zato je i napisao ovu, i ovakvu, knjigu.

SKEPSA IZ BAZE
Nenad Veličković
Sarajevo, siječanj 2017.

O knjizi (i povodom nje) *Heraklit Mračni u hrvatskom školstvu*
(Nikica Simić, Hrvatsko književno društvo, Rijeka – Zadar, 2015.)

Gljučna riječ **Heraklit** (535–475. god. st. e.), poznat kao *Mračni*, jer mu je stil izražavanja bio teži za razumevanje, bio je presokratski grčki filozof i utemeljitelj tzv. efeške škole, rođen u gradu Efesu na maloazijskoj obali. (...) Bio je prvi antički filozof koji je nastojao stvoriti zaokružen filozofski sistem te je snažno uticao na filozofsku misao Sokrata i Platona, ali i na pripadnike moderne razvojne filozofije. Sačuvano je oko 130 fragmenata njegovog spisa O prirodi. (sr.wikipedia.org)

Važnost knjige nastavnika fizike i donedavno direktora privatne gimnazije u Zadru Nikice Simića *Heraklit Mračni u hrvatskom školstvu* mnogostruko nadmašuje njenu kompozicionu razbarušenost. Odlučivši se da svoja dragocjena pedagoška iskustva podijeli sa čitaocima u formi (na sistem) ogorčene ispovijedi, Simić je knjizi učinio medvjedu uslugu; dao je, naime, mnogima kojih se njene ubitačno tačne dijagnoze tiču priliku da je ignorišu, svrstavajući je u autobiografsku i samoreklamersku prozu, odnosno da je ne čitaju kao argumentovanu, kompetentnu i krajnje dobronamjernu (negativnu) recenziju hrvatskog obrazovnog sustava.

Simić, u svom meandriranju kroz vlastitu nastavničku i direktorsku karijeru nepogrešivo detektuje slaba mjesta sistema. Kao glavne krivce za urušavanje obrazovnih vrijednosti i rezultata on vidi ljude u ministarstvima, koji nestručnost kompenziraju partijskom lojalnošću. Ne propuštajući da neke od njih i imenuje, on rezignirano prognozira propast svake buduće školske reforme. Stručnjaci, koje on u finalu knjige naziva licemjerima, nemaju ni znanja ni iskustva u radu s djecom, niti želje i volje da se bave školskom stvarnošću. Njihovi su birokratski umovi ogrezli u birokratsku logiku i u birokratske fraze, oni su ljudi bez vizije, bez odgovornosti i bez morala. Simić se uzdržava da sve to kaže ovako jasno i oštro, ali iz primjera koje navodi, svojih dugogodišnjih neuspješnih pokušaja da dopre do tih tapaciranih mozgova, čitalac to lako zaključi sam.

Pozicija s koje ovaj zadarski *Heraklit* nastupa je humanistička i prosvjetiteljska, u najčistijem značenju tih koncepata. Škola treba da postoji zbog djece, ne zbog nastavnika, i treba da služi djeci a ne državi, da *bude odgojno obrazovna ustanova koja proizvodi znatiželju i sumnju u postojeća znanja – u interesu prije svega djece koja je pohađaju.*

S takvim stavom on nužno ulazi u polemiku i s kolegama, nastavnicima, okupljenim oko portala *nastavnici.org*. Na više mjesta u knjizi, nekad i u ironičnom modusu, on problematizira njihovu nezainteresiranost za same đake. Podsmijeva se njihovom zalaganju za strožije kažnjavanje djece koju oni praktično doživljavaju kao *ometajuće faktore u nastavnom procesu*. Podsjeća i njih i čitaoca da problem nepažnje i slabog uspjeha u nastavi treba tražiti na drugoj strani – u preobimnim programima, u nerealnim zahtjevima koji se pred djecu postavljaju, u nepravdi koja se učenicima čini kad se njihova nedoraslost ambicijama nastavnika tumači kao glupost ili ljenost. Ako 80% djece u anketama izjavi da ne voli školu, onda bi svakom razumnom trebalo biti jasno da problem nije u djeci. Simić ima razumijevanja za motive prosvjetnih radnika, koji su vezani za preživljavanje, ali im s pravom prigovara kad finansijsku dobit ostvaruju dilajući udžbenike koje sami ne čitaju, kad učestvuju u paralelnom obrazovnom sustavu privatnih instrukcija, kad varaju skupa s đacima na školskim takmičenjima i državnim maturama.

Na istu optuženičku klupu stavlja i roditelje koji od svoje djece očekuju i traže suviše, pritišću i njih i školu ne bi li iscijedili više ocjene, a da pri tome ne vode dovoljno ili ne vode nimalo računa o odgojnom aspektu škole. Simić, to više puta u knjizi naglašava, taj aspekt smatra primarnom zadaćom školstva i grozi se roditelja koji *svojim postupcima kompromitiraju porodični sustav vrijednosti* i posredno, sistem vrijednosti škole.

Upravo na takvom svom (iskustvenom) doživljaju nastavnika (ne svih, naravno, ali velikog broja njih) autor temelji skepsu u pogledu uspjeha aktuelnih kurikularnih reformi. One ne mogu uspjeti bez valjanih učitelja, onih koji motivišu đake (a ne onih koji su *samo jedan od mnogobrojnih izvora informacija*), ali takvih učitelja nema dovoljno, jer sistem sve čini da njihov entuzijazam uguši i da ih marginalizuje.

Najvažniji argument u ovoj gorkoj parnici protiv sistema Nikica Simić temelji na Privatnoj gimnaziji Zadar, čiji je suosnovač i kojom je jedno vrijeme upravljao. Upravo iskustva stečena u toj avanturi dokazuju, uprkos svim otporima i podapinjanjima državnih komisija,

agencija, inspekcija i ostalih ija cija, pokazuju da su alternativne prakse moguće i da donose uspjeh. Čitaocu koji direktoru Simiću odluči vjerovati na riječ to je dovoljno. A razlog više da mu vjeruje je i ćutanje javnosti o knjizi.

Salonska ljevica možda bi imala koješta prigovoriti autorovom navijanju za privatne škole i upadljivom izbjegavanju da kaže nešto više o finansijskim detaljima tog *biznisa*. Tim bi ishitrenim zanovijetanjem promašila suštinu. Simić nije neoliberalni špijun koji afirmiše njeudžovske koncepte obrazovanja, nego građanin, učitelj i roditelj koji od države očekuje da iskoristi svoje resurse i svoju moć i sve škole učini jednako dobrim, svu djecu u školama jednako sretnom i zadovoljnom. A za razliku od tih *lijevih* kritičara, on problematizuje diskriminaciju koju država provodi nad privatnim laičkim školama, koje ne finansira kao što finansira vjerske, a ima petlje i da *brani* Šuvarevu reformu. U poređenju s njom, ono što su domovinski domoljubi učinili u četvrt vijeka hrvatske neovisnosti problematično je i na stručnom i na etičkom nivou.

Simić nigdje u knjizi ne pominje riječ nacionalizam, niti pokazuje da su mu je poznat Altiserov koncept ideoloških državnih aparata (od kojih je škola najvažniji). Kao neki pedijatar praktičar on na kraju svoje karijere dijeli zainteresiranim neka svoja liječnička iskustva, smatrajući da je važnije opisati simptome bolesti nego je nazvati pravim imenom. Pazeći da ne uđe predaleko u osjetljivo polje ideologije, on ipak jasno ističe da je na vrhu obrazovnih vrijednosti u hrvatskom školstvu domoljublje koje se shvata na *pogrešan* način, kao *tradicija* svedena na *jezik i kulturu*.

Nikica Simić je jedan od rijetkih ljudi iz prakse, *iz baze*, koji je imao energije, hrabrosti, strpljenja i znanja da na ovakav način progovori o ovoj temi.

Biti nastavnik, ili raditi u ministarstvu obrazovanja, ili biti angažovan u izradi programa političkih stranaka, ili biti uključen u reformu obrazovanja, ili se smatrati odgovornim i obrazovanim roditeljem, a ne pročitati ovu knjigu, u najmanju je ruku intelektualno neodgovorno.